

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä. Lailla, joka liittyy kunta- ja palvelurakennemuutoksen toteuttamiseen, poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyytämät ja terveydenhuollossa tehtävän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen kustannukset siirrettäisiin kunnilta valtiolle.

Palvelujen tuottamisesta lääninhallitus ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri tekisivät sopimuksen poliisia ja syyttä-

jälaitosta kuultuaan. Sairaanhoitopiiri voisi tuottaa palvelut itse tai tarvittaessa hankkia palvelut tai osan niistä toiselta palvelun tuottajalta. Yliopistollinen sairaanhoitopiiri vastaisi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämistä koskevien tutkimusten järjestämisestä, koordinoinnista ja laadusta.

Ehdotus liittyy vuoden 2009 valtion talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila.....	3
2.1. Voimassa oleva lainsäädäntö	3
2.2. Kansainvälinen kehitys	4
2.3. Nykytilan arviointi.....	4
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	6
3.1. Tavoitteet.....	6
3.2. Toteuttamisvaihtoehdot	6
3.3. Keskeiset ehdotukset	7
4. Esityksen vaikutukset.....	8
4.1. Vaikutukset valtion ja kuntien menoihin	8
4.2. Vaikutukset viranomaisen toimintaan.....	8
4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	8
4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	8
5. Asian valmistelu	8
6. Riippuvuus muista esityksistä.....	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	10
1. Lakiehdotuksen perustelut	10
2. Voimaantulo	13
3. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	13
LAKIEHDOTUS.....	14
Laki lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä	14

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Helmikuun 23 päivänä 2007 tuli voimaan laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta (169/2007). Lailla pyritään muun muassa tarkistamaan kuntien ja valtion välistä kustannustenjakoa siten, että kuntien vastuulla olevien palveluiden järjestämiseen ja tuottamiseen on vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta. Lain tavoitteena on varmistaa koko maassa laadukkaat ja asiakkaiden saatavilla olevat palvelut. Palvelurakenteen tulee sen mukaan olla kattava ja taloudellinen ja sen on mahdollistettava voimavarojen tehokas käyttö.

Mainitun lain 8 §:ssä on luettelo valtion rahoitettavaksi siirrettävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Sen mukaan kustannukset, jotka aiheutuvat lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvistä selvityksistä sekä oikeuspsykiatrisista selvityksistä siirretään valtion rahoitettaviksi viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2009.

Tämän esityksen tarkoituksena on toteuttaa edellä mainittu kunta- ja palvelurakennemuutokseen liittyvä rahoitusvastuun siirto.

2. Nykytila

2.1. Voimassa oleva lainsäädäntö

Rikoslain 20 luvun 6 § sisältää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja 7 § törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan tunnusmerkistön ja rangaistusasteikon. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvät terveydenhuollon palvelut ovat osa rikosten esitutkintaa, jonka tavoitteena on selvittää lapsen kuulemisen ja muutoin saatavissa olevan lääketieteellisen ja muun näytön avulla sitä, onko epäilty rikos tapahtunut. Esitutkintalain 39 a §:n (645/2003) mukaan kuulustelussa on otettava huomioon kuulusteltavan kehitystason asettamat erityisvaati-

mukset kuulustelumenetelmille, kuulusteluun osallistuvien henkilöiden määrälle ja muille kuulusteluolosuhteille.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseksi tarvittavan mahdollisimman luotettavan lapsen kertomuksen saaminen edellyttää lapsen iän ja kehitystason, psykisen kehityksen ja lapsen edun huomioivaa erityisosaamista. Lastenpsykiatrinen tai nuorisopsykiatrinen ja psykologinen asiantuntemus on lapsen kuulemisen toteuttamiseksi usein välttämätöntä. Erityisosaamisen tarve korostuu muun muassa silloin, kun kyseessä on alle kouluikäinen lapsi.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvät tutkimukset, joista käytetään usein ilmaisua oikeuspsykiatriset tutkimukset, tehdään pääosin keskussairaaloissa. Erikoissairaanhoidosta ja siihen liittyvän toiminnan järjestämisestä säädetään erikoissairaanhoidolaissa (1062/1989). Erikoissairaanhoidon 1 §:n mukaan erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan muun muassa lääketieteen erikoisalojen mukaisia sairauden ehkäisyyn, tutkimiseen ja hoitoon kuuluvia terveydenhuollon palveluja.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkimista varten sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes julkaisi vuonna 2003 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämistä koskevan suosituksen (Stakesin opas; nro 55). Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatryhdistyksen asettama työryhmä julkaisi vuonna 2006 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkimista koskevan Käypä hoito –suosituksen.

Terveyskeskukset ja sairaanhoitopiirit on velvoitettu lastensuojelulaissa (417/2007) antamaan lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestämään tutkimus-, hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lastensuojelulain 15 §:n mukaan lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksi-

käytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä.

Valtio maksaa kunnalle valtionavustusta sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) nojalla. Valtioneuvoston asetuksilla (90/2006, 205/2007) on osoitettu vuodesta 2006 alkaen lisäksi erillinen määräraha rikosten esitutkintaan liittyviin lasten ja nuorten oikeuspsykiatriisiin tutkimuksiin. Vuosina 2006 ja 2007 valtio on korvannut sairaanhoidopiireille 80 prosenttia niistä kustannuksista, jotka ovat johtuneet alle 16-vuotiaiden lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn epäilyn selvittämisestä. Valtion vuodelle 2008 vahvistetussa talousarviossa on osoitettu vastaava määräraha. Lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen tutkimusten kustannuksiin vuonna 2008 maksettavan valtionavustuksen myöntämisperusteista annetulla valtioneuvoston asetuksella (58/2008) on määritetty kustannusten korvaamisen perusteet. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus hallinnoi kyseistä määrärahaa.

2.2. Kansainvälinen kehitys

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Asianmukainen esitutkinta turvaa osaltaan lapsen oikeuksien toteutumista.

Euroopan neuvosto on antanut 22 päivänä joulukuuta 2003 lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumisesta puittepäätöksen 2004/68/YOS. Puittepäätöksessä on katsottu muun muassa, että päätöksessä tarkoitettujen rikosten uhreina olevia lapsia olisi kuulusteltava heidän ikänsä ja kehitysvaiheensa mukaisesti rikosten tutkintaa ja syytteenpanoa varten.

Pohjoismaista Islannissa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä koskeva selvittely tehdään yhteistyönä eri viranomaisten kesken tätä varten perustetussa yksikössä, lastentalossa. Islannin lastentalo -malli on levinnyt myös muihin Pohjoismaihin.

Norjan lastentalossa tutkitaan ja selvitetään alle 14-vuotiaiden lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä eri viranomaisten yhteistyö-

nä. Lisäksi lastentalo toimii alaan liittyvien kysymysten asiantuntijaorganisaationa, antaa koulutusta ja tekee tutkimusta. Lastentalo antaa lapselle terapiapalveluja ja lapselle ja hänen läheisilleen tukipalveluja. Lastentalossa annetaan tarvittavia palveluja myös niille lapsille, jotka ovat kohdanneet väkivaltaa lähipiirissään, vaikka he eivät olisikaan itse joutuneet väkivallan kohteeksi.

2.3. Nykytilan arviointi

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia epäilyjä tulee viranomaisten tietoon aiempaa enemmän. Tähän voi olla useita syitä. Ilmoitusalttius, viranomaishavaintojen lisääntyminen, rikossarjatyyppeiden rikosten kasvu, rikoksentekomahdollisuuksien lisääntyminen ja rikoksentekomotivaation kasvu ovat voineet vaikuttaa kehitykseen.

Sosiaaliviranomaisten tietoon tuli vuonna 2007 noin 2.000 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa epäilyä ja poliisin tietoon noin 1000 tapausta. Vuonna 2007 poliisi sai noin 40 prosentissa esitutkintaan päätyneistä tapauksista erikoissairaanhoidolta asiantuntijalausnon rikoksen todennäköisyydestä sekä siitä lapselle mahdollisesti aiheutuvasta haitasta.

Esitutkinta tehdään lapsiin kohdistuvaa rikosta kuten muitakin rikoksia selvittäessä poliisissa tai ainakin poliisin tutkinnanjohtajan johdolla ja ohjauksessa. Poliisi on kouluttanut henkilöstöään lasten haastattelemisessa ja mahdollisuuksien mukaan lasten kuuleminen on keskitetty tämän koulutuksen saaneille. Poliisiammattikorkeakoululla järjestetään vuosittain lasten esitutkintaa koskeva kahden viikon kurssi. Kurssilla käsitellään tutkintaa ja tutkintamenetelmiä, kun lapsen epäillään joutuneen seksuaalirikoksen kohteeksi. Poliisin ylijohdo on antanut poliisiyksiköille vuonna 2006 ohjeen lapsen kohtamisesta poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa.

Esitutkintavaiheessa poliisi turvautuu aiempaa useammin sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstön asiantuntemukseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa tehtävän tutkimuksen tavoitteena on saada lapselta hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen mahdollisimman luotettava kertomus tapahtuneesta ja tallentaa tämä kertomus tulevaa syyteharkin-

taa ja oikeusprosesseja varten.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseksi yliopistollisten sairaaloiden lastenpsykiatristen yksiköiden yhteyteen on perustettu erillisiä yksiköitä tai työryhmiä. Lisäksi myös muissa kuin yliopistollisissa sairaaloissa tehdään lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseen liittyviä tutkimuksia ja jossain määrin myös kasvatus- ja perheneuvoloissa.

Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja pahoinpitelyn selvittämiseen liittyvien, Terveydenhuollon oikeusturvakeskukselle osoitettujen korvaushakemusten mukaan vuonna 2007 tutkimuksia tehtiin vielä 19 sairaanhoitopiirissä. Yliopistollisista sairaaloista tehtiin Helsingissä 36, Kuopiossa 62, Oulussa 18, Tampereella 80 ja Turussa 57 tutkimusta. Muissa keskussairaaloissa tehtyjen tutkimusten määrä oli pienempi kuin yliopistollisissa sairaaloissa. Useassa keskussairaalassa tehtiin vuonna 2007 vähemmän kuin kymmenen tutkimusta. Terveydenhuollon oikeusturvakeskus maksoi korvauksen 338 tutkimuksesta. Tutkimuksen teko maksoi keskimäärin 13 000 – 15 000 euroa silloin, kun tutkimus tehtiin yliopistollisen sairaalan yhteydessä olevassa yksikössä. Terveydenhuollon antamislausunnoissa keskimäärin noin 30 prosentissa rikosta pidettiin todennäköisenä ja noin 30 prosentissa epätodennäköisenä.

Poliisin ja perustettujen yksiköiden yhteistyö on parantanut tutkimusten laatua ja nopeuttanut tutkimusten tekemistä. Toisaalta palvelujen riittämättömyydestä johtuen poliisi ei aina ole saanut tarvitsemaansa asiantuntijapalvelua.

Terveydenhuoltoon perustettujen yksiköiden toiminta on ollut riippuvainen vuosittaisen projekti- tai muun rahoituksen saannista. Rahoituksen jatkumista koskeva epävarmuus on haitannut paitsi henkilöstön saamista myös toiminnan kehittämistä. Tutkimusten suorittamiseen ei ole muotoutunut alueellisesti koordinoitua toimintatapaa. Tutkimusyksiköihin kerääntynyt asiantuntemus ja Stakesin ohjeet ja Käypä hoito -suositukset ovat kuitenkin yhdenmukaistaneet tutkimusta ja vaikuttaneet palvelujen saatavuuteen. Kaikki tutkimusyksiköt eivät ole ottaneet Stakesin tai Käypä hoito -suosituksia käyttöönsä. Toisaalta annettu ohjeistus kaipaava uudistamista.

Asiantuntemuksen keskittäminen on mahdollistanut tarvittavan lisäkoulutuksen ja moniammatillisen yhteistyön. Lapsen haastattelun edellyttämää koulutusta ei järjestetä säännöllisesti eikä se aina sisälly terveydenhuoltohenkilöstön perusopintoihin. Jatkokouluttautuminen onkin toimintayksiköiden ja tutkimusten tekoon osallistuvien aktiivisuuden varassa. Tampereen yliopisto on järjestänyt aikaisempina vuosina lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämistä koskevaa koulutusta terveydenhuoltohenkilöstölle. Nykyisin tutkimusyksiköt täydennyskouluttavat osin itse tarvitsemansa työvoiman.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseksi tehtävästä tutkimuksesta käytetään usein termiä oikeuspsykiatrisen tutkimus. Käytännössä tutkimuksen tekoon eivät osallistu oikeuspsykiatrian erikoislääkärit eikä tutkimuksia tehdä heidän johdollaan. Keskeisenä ammattiryhmänä toimivat psykologit, jotka ovat hankkineet täydennyskoulutusta niin sanottujen oikeuspsykologisten tutkimusten tekemiseen.

Lasten seksuaalisen hyväksikäytön tutkimista terveydenhuollossa koskeva säädösperuste on heikko. Tästä syystä valtakunnallista tietoa tutkimuksiin pääsemiseen ja lausunnon saamiseen kuluva ajasta ei kerääntynyt. Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen laaitaman, maksatushakemuksiin perustuvan selvityksen mukaan näyttäisi kuitenkin siltä, että pääosin tutkimukset saadaan tehtyä alle kolmessa kuukaudessa, joskin osa syystä tai toisesta kestää jopa lähes vuoden. Tutkimusyksiköiden välillä on merkittäviä eroavaisuuksia paitsi tehtyjen tutkimusten määrissä myös niiden kestossa. Tämä johtuu todennäköisesti tehtävien tutkimusten laajuudesta, kysynnän määrästä ja henkilöstön saatavuudesta mutta myös eri yksiköissä noudatettavista kirjaamista koskevista menettelyistä.

Yhdenmukaista käytäntöä sille, millaisissa tapauksissa lapsen kuuleminen tehdään terveydenhuollon toimintayksikössä, ei ole. Ratkaisuihin vaikuttaa sekä poliisin käytössä oleva lapsen haastattelemista koskeva osaminen että terveydenhuollon mahdollisuudet tehdä tarvittavat tutkimukset ja selvitykset sekä antaa asiassa lausuntonsa kohtuullisessa ajassa. Lapsen ja rikoksesta epäillyn oikeus-

turva huomioon ottaen terveydenhuollon tehtävät esitutkinnassa tulisi selkiyttää ja yhdenmukaistaa koko valtakunnan alueella.

Lapsen kuuleminen esitutkinnassa silloin, kun epäillään häneen kohdistuvaa rikosta, vaatii erityisasiantuntemusta. Tätä asiantuntemusta voidaan ja on syytä ylläpitää ja lisätä poliisissa. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tutkimiseen liittyviä lapsen kuulemisen olosuhteita ja menettelyjä on syytä edelleen kehittää. Sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät lastenpsykiatrit ja lasten haastatteluun koulutuksensa saaneet psykologit tukevat poliisin ja syyttäjän työtä ja pystyvät koulutuksensa perusteella ottamaan huomioon myös lapsen henkilökohtaiset tarpeet ja kyvyt. Terveydenhuollon, lastensuojelun sekä poliisin ja syyttäjälaitoksen yhteistyötä edelleen kehittämällä voidaan nykyistä paremmin tukea ja auttaa seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneita lapsia ja nuoria.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä selvittävien tutkimusten laajuudessa ja laadussa on vaihtelua. Lapsen henkistä kehittymistä ja haastattelutekniikoita hyödyntävä oikeuspsykologia ja lastenpsykiatria ovat Suomessa vielä kehittyviä aloja, joiden käsitteitä ja menettelytapoja on syytä edelleen arvioida ja kehittää hyödyntäen paitsi käytännön kokemusta myös kansallisia ja kansainvälisiä tutkimustuloksia. Oikeusvarmuuden turvaamiseksi on tarpeen yhdenmukaistaa Suomessa noudatettavia menettelyjä.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Ehdotuksella siirretään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen kustannusvastuu kunnilta valtiolle silloin, kun selvittäminen tapahtuu poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä. Tavoitteena on parantaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien asiantuntijapalvelujen saantia ja laatua sekä tehostaa alueellista koordinaatiota siten, että esitutkinnassa ja tätä kautta koko oikeusprosessissa lapsen oikeudet ja asema vahvistuisivat nykyisestä.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen edellyttämä asiantuntemus ja tarpeen mukaiset palvelut koottaisiin tähän erikoistuihin yksiköihin. Toiminnassa painottuvat rikoksen esitutkinnan tarpeet.

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen on voimia vaativaa paitsi lapselle myös hänen läheisilleen ja syylliseksi epäilylle. Tutkimukset olisi pyrittävä tekemään mahdollisimman laadukkaasti, lapsen tarpeet huomioiden mutta myös kohtuullisessa ajassa.

Lapsen oikeudellisen aseman tukemiseen ja parantamiseen liittyy paitsi esitutkinnan suorittaminen asiantuntevasti myös lapselle mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä aiheutuneen haitan arvioiminen sekä lapsen ohjaaminen tarvittaviin hoito- ja terapiapalveluihin.

Toiminnan vakiintuminen tukee tarvittavan asiantuntemuksen kartuttamista. Näin voidaan myös varmistaa kertyneen osaamisen säilyminen. Pysyvien rakenteiden turvaaminen lisää henkilöstön hyvinvointia ja mahdollistaa tarvittavan uusiutumisen ja koulutautumisen. Tarvittavan koulutuksen saanut, kokenut ja ammattitaitoinen henkilöstö mahdollistaa laadukkaat palvelut.

Valtioneuvoston 8 päivänä toukokuuta 2008 hyväksymään sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyy yhtenä toimenpiteenä väkivallan vähentäminen. Ohjelman mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa vähennetään kehittämällä seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi ns. Lastentalo –toimintamallia, joka varmistaa erityisen osaamisen lapsen kanssa työskentelyssä niin rikostutkinnan, lapsilähtöisesti toimivan oikeusprosessin kuin hoito- ja tukitoimienkin osalta. Osaamisen ja rakenteiden vahvistaminen tukee osaltaan sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyvän tavoitteen toteuttamista.

3.2. Toteuttamisvaihtoehdot

Tutkimusten korvaamista koskeva määrä-raha on sisällytetty valtion talousarviossa sosiaali- ja terveysministeriön pääluokkaan. Ratkaisu mahdollistaa sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tutkimusten laatuun

ja laajuuteen kohdistuvan valvonnan ja vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriön merkitystä lapsen turvallisuuden toteutumisesta vastaavana ministeriönä.

Oikeusasiamies on eduskunnalle vuonna 2006 antamassaan erilliskertomuksessa *Lapsi, perheväkivalta ja viranomaisten vastuu* painottanut lapsen oikeutta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen kaikissa olosuhteissa. Oikeusasiamies esitti johtopäätöksinään muun muassa, että lapsella on oikeus siihen, että epäily hänen seksuaalisesta hyväksikäytöstään selvitetään asiantuntevasti ja että tätä koskevat tutkimukset suoritetaan kiireellisesti, tarvittaessa niille tarkoitettu erityisessä tutkimusyksikössä.

Kunta- ja palvelurakennetta koskevan lain valmistelun yhteydessä katsottiin, että rahoitusvastuun siirto voitaisiin toteuttaa erikoissairaanhoitolain 59 §:n muutoksena siten, että kyseiseen pykälään olisi sisällytetty viittaus valtion rahoitusvastuuseen silloin, kun kyse on erikoissairaanhoidossa poliisin tai syyttäjän pyynnöstä tehtävistä lapsen hyväksikäytön selvittämistä koskevista tutkimuksista. Tällaisenaan uudistus ei kuitenkaan olisi mahdollistanut riittävästi tutkimusten laadun, mutta ei toisaalta myöskään toiminnan taloudellisuuden ohjausta ja valvontaa. On tarkoituksenmukaista, että laissa, jolla valtiolle siirretään rahoitusvastuu lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvistä kustannuksista, myös määritetään tutkimukseen liittyvät laadulliset tekijät.

Sosiaali- ja terveysministeriössä parhailaan valmisteltavana olevaan erikoissairaanhoitolain ja kansanterveyslain korvaavaan terveydenhuoltolakiin (sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:28) ei ole tarkoitus sisällyttää lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämistä koskevia erityisiä veloitteita.

3.3. Keskeiset ehdotukset

Tarkoituksena on, että valtio ottaa vastatakseen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvityksestä aiheutuvat kustannukset silloin, kun kyseessä on rikoksen esitutkintavaihe.

Ehdotuksessa määritetään yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri tahoksi,

joka on velvollinen järjestämään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyytämät lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja siihen liittyvän pahoinpitelyn selvittämisen edellyttämät palvelut. Yliopistollinen sairaanhoitopiiri alueensa terveydenhuollon johtavana kehittäjänä ja toimijana omaa riittävät mahdollisuudet toiminnan organisoimiseen, tutkimusten järjestämiseen ja palvelujen yhdenmukaistamiseen.

Uudistus toteutetaan siten, että asianomainen lääninhallitus ja yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri tekevät sopimuksen palvelun tuottamisesta. Sopimukseen sisällytettäisiin ne keskeisimmät palvelut ja niiden laadulliset tavoitteet, kuten tutkimusaika ja henkilöstön kelpoisuus, joihin liittyy valtion rahoitusvastuu. Tutkimusten määrään vaikuttaa esitutkintaan tulevien tapausten määrä ja poliisin esitutkintaan liittyvät tarpeet, minkä lisäksi syyttäjälaitoksella on keskeinen rooli tutkimustulosten käyttäjänä. Tämän vuoksi edellytettäisiin, että sopimusta laadittaessa kuultaisiin poliisia ja syyttäjälaitosta. Näin poliisi pääsisi vaikuttamaan sopimuksen sisältöön ja toisaalta poliisin mahdollisuudet järjestää itse lasten kuuleminen voitaisiin arvioida ja ottaa huomioon.

Esitutkinnassa käytettävät asiakirjat ovat selvityksen pyytäneiden poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen asiakirjoja, ja ne myös antavat tiedon asiakirjoista ja päättävät asiakirjojen säilyttämisestä. Lisäksi tutkimukset tekevään toimintayksikköön jää tietoa lapsista, jotka on tutkittu ja yksikössä annetuista palveluista. Koska kyse ei ole potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) tarkoitetuista potilasasiakirjoista, ehdotuksessa määritetään tutkimusyksikössä säilytettävälle asiakirjoille säilytysaika.

Ehdotuksen mukaan tutkimusyksikkö olisi salassapitosäännösten estämättä oikeutettu antamaan lapsen terveydentilaa koskevan loppulausunnon tiedoksi lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavalle yksikölle. Lapsen terveydentilaan vaikuttavien seikkojen välittäminen hänen hoidostaan vastaavaan yksikköön viran puolesta mahdollistaa lapsen tarvitseman hoidon käynnistämisen huomattavasti nykyistä nopeammin. Ehdotuksen mukaan salassa pidettävän tiedon luovuttaminen olisi mahdollista psykiatrisen hoidon järjes-

tämisen toteuttamiseksi silloin, kun se on välttämätöntä.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Vaikutukset valtion ja kuntien menoisiin

Ehdotettu rahoitusvastuun siirto kunnilta valtiolle on tarkoitettu toteuttaa kustannusneutraalisti. Valtion vuoden 2009 talousarvion momentille 33.60.34 on otettu 4 miljoonan euron arviomääräraha lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tutkimusten korvaamiseen kunnille. Vastaava määräraha on vähennetty valtionosuusmomentilta 33.60.30.

4.2. Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Ehdotus turvaa poliisin esitutkinnassa tarvitseman, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisessä tarvittavan asiantuntemuksen saannin. Se myös osoittaa sen tahon, joka on velvollinen kyseisen palvelun järjestämiseen.

Ehdotetusta toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta vastaisi sosiaali- ja terveysministeriö. Palvelu on osa erikoissairaanhoidon toimintaa, jonka järjestämisen ylin johto ja ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle.

Toiminnan rahoituspohjan vakiintuessa uudistus mahdollistaa toiminnan kehittämisen esimerkiksi osana yliopistollisen sairaanhoitopiirin toimintaa tai niin sanottua lastentalo-toimintamallia.

Ehdotuksen mukaan lääninhallitus toimisi maksatusviranomaisena. Lääninhallitus tekisi sopimuksen palvelujen järjestämisestä yliopistollista sairaalaa ylläpitävän sairaanhoitopiirin kanssa. Sopimusta laadittaessa otettaisiin huomioon poliisin ja terveydenhuollon toimintayksikön resurssit ja esitutkinnan tarpeet. Sopimuksella olisi keskeinen merkitys toimintaa kehitettäessä, valvottaessa ja maksettaessa toiminnasta aiheutuvia kustannuksia. Tehtävä voidaan hoitaa lääninhallituksen nykyisin resurssien. Kyseisen tehtävän hoitaminen osana lääninhallitukselle kuuluvia tehtäviä tullaan selvittämään aluehallinnon uudistuksen yhteydessä.

Ehdotuksella ei vaikuteta poliisiin tai syyttäjän asemaan esitutkinnassa.

4.3. Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotus parantaa lapsen oikeudellista asemaa tutkittavana olevan teon asianomistajana. Tavoitteena on myös mahdollisuuksien mukaan turvata lapsen oikeus saada tarvitsemansa hoito ja huolenpito.

Sosiaali- ja terveysministeriö seuraa ehdotuksen toteutumista ja vaikutuksia sekä huolehtii tarvittavien toimenpiteiden käynnistämisestä.

4.4. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Tytöt joutuvat jossain määrin poikia useammin seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Erityisesti alle kouluikäiset tytöt ja varhais-teeni-ikä saavuttaneet tytöt näyttäisivät kohtaavan poikia useammin ainakin jonkin tasoista seksuaalista häirintää tai hyväksikäyttöä. Seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisen kohteena ovat poikia useammin tytöt.

5. Asian valmistelu

Asia on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2008 lasten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen asiantuntijaryhmän. Tarkoituksena on, että asiantuntijaryhmä tekee ehdotuksensa tarvittavaksi koordinaatioksi sekä toiminnan kehittämiseksi vuoden 2009 aikana.

Ehdotuksesta on järjestetty elokuussa 2008 kuulemistilaisuus sosiaali- ja terveysministeriössä. Kuulemistilaisuuteen kutsuttiin yliopistollisten sairaaloiden, lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastojen, alan järjestöjen ja viranomaisten edustajia. Kuulemistilaisuudessa rahoitusvastuun siirtämistä ja siinä yhteydessä tapahtuvaa palvelujen laatuun, saatavuuteen ja oikeusvarmuuteen vaikuttamista pidettiin perusteltuna. Erityisesti Stakesin ja Suomen Psykologiliiton puolelta tuotiin esille tarve edelleen kehittää lapsen kohdistuvien rikosten selvittämistä lastentalomallin

suuntaan. Suomen Psykologiliitto ja Lastensuojelun Keskusliitto katsoivat, että toiminta tulisi kytkeä poliisiorganisaation alaisuuteen. Useissa puheenvuoroissa painotettiin tutkimusten edellyttävän moniammatillisuutta sekä eri toimijoiden yhteistyön välttämättömyyttä. Ehdotuksessa on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon ehdotetut muutokset.

Lisäksi kuulemistilaisuudessa ja saaduissa lausunnoissa pidettiin ongelmallisena sitä, et-

tä kustannusvastuun siirto ei koske esitutkin-
taa silloin, kun kyseessä ovat fyysisen väki-
vallan kohteeksi joutuneet lapset.

Ehdotus on käsitelty kunnallistalouden ja -
hallinnon neuvottelukunnassa.

6. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy valtion vuoden 2009 talousar-
vioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi
sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 § Soveltamisala. Pykälässä määritellään lain soveltamisala. Pykälän *1 momentin* mukaan laissa säädettäisiin siitä, miten poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa järjestetään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseksi tutkimus. Tutkimuksella tarkoitettaisiin mahdollisen seksuaalirikoksen selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi tehtäviä tutkimuksia ja selvityksiä. Näitä ovat lapsen haastattelu, tarvittavat somaattiset, psykologiset ja muut lääketieteelliset tutkimukset sekä tutkimukseen perustuva lausunto. Lisäksi tutkimuksiin kuuluvat myös vanhempien tai sijaisvanhempien haastattelut.

Pykälän *2 momentti* sisältäisi lapsen ikää koskevan rajauksen. Ehdotuksen mukaan tutkimus voisi kohdistua tutkimuksen alkaessa alle 16 -vuotiaaseen lapseen ja erityisesti syystä jo 16 vuotta täyttäneeseen lapseen mutta ei kuitenkaan enää 18 vuotta täyttäneeseen nuoreen. Erityisenä perusteena sille, että terveydenhuollon henkilöstön asiantuntemusta tarvitaan 16 vuotta täyttäneen lapsen esitutkinnassa, voi olla lapsen kehitysvamma tai muut psyykkisen kasvun ja kehityksen ongelmat tai psyykinen sairaus.

2 § Tutkimusten tekeminen. Pykälän *1 momentissa* velvoitettaisiin yliopistollinen sairaanhoitopiiri järjestämään ehdotetussa laissa määritetyt palvelut. Edellytyksenä ei kuitenkaan olisi, että sairaanhoitopiiri tuottaisi itse kaikki palvelut. Yliopistollinen sairaanhoitopiiri antaisi palvelut joko itse tai hankkisi ne tai osan niistä muulta palvelun tuottajalta.

Nykyisin Helsingin, Kuopion, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistollisiin sairaaloihin on perustettu lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämistä koskevia tutkimuksia varten työryhmiä tai yksiköitä. Lasten oikeuspsykiatriset yksiköt sijaitsevat lastenpsykiatrian klinikoissa yleensä polikliinisenä toimintana.

Pykälän *2 momentissa* määritetään tutkimuksen edellytykset. Momentin mukaan tutkimuksia tekevän yksikön henkilöstöllä tulee olla tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

Esimerkiksi lapsen haastattelun tekevällä henkilöllä tulisi olla lääketieteen lisensiaatin tai psykologin tai muu soveltuva perustutkinto ja lisäksi peruskoulutuksestaan riippuen asiantuntemusta lapsen kasvu- ja kehityspsykologiasta tai lasten- tai nuorisopsykiatriasta sekä esitutkintaan liittyvistä oikeudellisiin kysymyksistä. Lapsen haastattelututkimukseen osallistuvat ovat usein saaneet täydennyskoulutusta myös lasten oikeuspsykologiassa tai lasten oikeuspsykiatriassa. Koulutusta, ammattitaitoa ja kokemusta koskevaa edellytystä sovellettaisiin myös somaattisia tutkimuksia tekevään terveydenhuollon ammattihenkilöön. Riittävän kokemuksen säilyttäminen edellyttää, että tutkimuksia tekevillä on mahdollista ylläpitää hankkimaansa ammattitaitoa.

3 § Tutkimuksen käynnistäminen ja keskeyttäminen. Pykälän *1 momentti* sisältää tutkimusaikaan liittyvän velvoitteen. Ehdotuksen mukaan tutkimus olisi käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Tavoitteena on, että tutkimukset kestäisivät enintään kaksi kuukautta. Käytännössä tutkimusajat ovat olleet huomattavasti tätä pidemmät. Ehdotus tukee lastensuojelulain 15 §:ssä säädettyä velvoitetta tutkimusten nopeasta järjestämisestä. Lisäksi momenttiin sisältyy lastensuojelullinen velvoite järjestää tutkimus yhtäjaksoisena silloin, kun lapsen psykiatrinen hoito on jouduttu keskeyttämään tai siirtämään tutkimuksen ajaksi. Yleensä lapsen psykiatrinen hoito keskeytetään tai sen alkamista siirretään, kun lapsen oireiden taustalla epäillä seksuaalista hyväksikäyttöä.

Pykälän *2 momentti* koskee tutkimuksen siirtämistä tai jo alkaneen tutkimuksen keskeyttämistä. Kun lapsen terveydentila on sellainen, ettei tutkimusta voida hänen terveytensä vaarantamatta aloittaa tai kun tutkimuksen yhteydessä lapsen terveyden todetaan kärsivän tutkimuksen jatkamisesta, tutkimus tulisi ehdotuksen mukaan siirtää tai keskeyttää. On lapsen edun mukaista, että hänen terveytensä asetetaan rikosasian selvittämisen edelle. Tutkimusten myöhentäminen ei vaikuta syyteoikeuteen.

Pykälän *3 momentissa* velvoitettaisiin tut-

kimusyksikkö ilmoittamaan tutkimuksen aloituksen siirtymisestä ja tutkimuksen keskeyttämisestä lausunnon pyytäneelle taholle. Kun tutkimus joudutaan keskeyttämään, jo saaduista tutkimustuloksista ja haastattelu- tutkimuksista saaduista tuloksista tulisi laatia yhteenveto, joka toimitettaisiin tutkimuksen pyytäjälle. Mikäli edellä mainittu materiaali riittäisi palvelemaan esitutkinnan aihetta, lisätutkimusten käynnistämiseksi ei enää myöhemmin olisi tarvetta. Tarvittaessa tutkimusta jouduttaisiin siirtämään ajankohtaan, jolloin lapsen terveydentila sen sallii.

4 § Tutkimusyksikön oikeus saada ja antaa tietoja. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tutkimusyksikön oikeudesta asiakirjoihin. Ehdotetun pykälän mukaan tutkimusyksikkö olisi oikeutettu saamaan poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta tapaukseen liittyvät asiakirjat. Oikeus koskisi kuitenkin vain sellaisia asiakirjoja, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen kannalta. Yleensä tällaiset asiakirjat koskevat sosiaaliviranomaisten ilmoitusta. Lisäksi pykälässä säädettäisiin tutkimuksen suorittavan yksikön oikeudesta saada muita kuin lausunnon pyytäjän hallussa olevia asiakirjoja. Ehdotuksen mukaan valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö olisivat velvollisia antamaan asianomaisen tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä sellaiset hallussaan olevat tutkimukseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen suorittamiseksi. Kyseinen selvitys koskisi lasta, ei hänen sukulaisiaan tai epäiltyä. Ehdotus mahdollistaisi välttämättömän, lausunnon valmistamista tukevan tausta-aineiston kokoamisen.

Pykälän 2 momentti koskee tutkimuksen aikana kertyneiden tietojen luovuttamista poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Pykälä on osin informatiivinen. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, myöhemmin julkisuuslaki) 5 §:n mukaan viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä

varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa. Viranomaisen laatimana pidetään myös asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta, ja viranomaiselle toimitettuna asiakirjana asiakirjaa, joka on annettu viranomaisen toimeksiannosta tai muuten sen lukuun toimivalle toimeksiantotehtävän suorittamista varten. Kun kyseessä on poliisille annettu virka-apu, lausuntopyynnön mukana tuleva materiaali ja muu tutkimusyksikön asian selvittämiseksi hankkima selvitys ovat poliisin asiakirjoja. Esitykseen säännös mahdollistaa kuitenkin myös muun tutkimuksen aikana kerätyn tiedon luovuttamisen salassapitosäännösten estämättä lausunnon pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy terveydenhuollon ammattihenkilöiden salassapitovelvollisuutta koskeva poikkeus. Momentin mukaan tutkimuksen päättyessä lapsen terveydentilasta laadittu loppulausunto voidaan toimittaa lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön. Lapsen terveydentilaa koskeva lausunto ei ole sama kuin syyttäjälle, poliisille tai tuomioistuimelle annettu lausunto. Kyseessä olisi lähinnä terveydenhuollon toimintayksiköllä jo nykyisin käytössä oleva loppulausunto niin sanottu epikriisi. Loppulausunto laadittaisiin myös silloin, kun tutkimus joudutaan lapsen terveydentilan johdosta keskeyttämään. Edellytyksenä loppulausunnon lähettämiseksi olisi kuitenkin se, että lausunto on välttämätön lapsen psyykkisen hoidon järjestämiseksi. Esitys on nähty välttämättömäksi lapsen tarpeenmukaisen hoidon ja kuntoutuksen aloittamiseksi mahdollisimman pian. Kun esitutkinta ja sen jälkeinen syyteharkinta voi kestää pitkäänkin, terveydenhuolto ei nykyisin aina saa riittävästi tietoa tutkimuksessa esille tulleista, lapsen jatkohoidon kannalta välttämättömistä seikoista. Tällöin lapsen oikeus saada tarvitsemaansa hoitoa ei toteudu. Ehdotus tukee lapsen oikeutta hänen tarvitsemiinsa palveluihin ja huolenpitoon ja näin parantaa lapsen asemaa.

Pykälän 3 momentti velvoittaa terveydenhuollon toimintayksikköä säilyttämään sille kerääntyneet tiedot kaksitoista vuotta siitä, kun tutkittava henkilö on saavuttanut täysi-ikäisyyden ellei tietojen säilyttämiselle ole

muualla laissa säädetty tätä pitempää aikaa. Ehdotus on yhdenmukainen lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen vanhentumisajan kanssa. Tutkimuksen yhteydessä tutkimusyksikköön kertyneet tiedot eivät ole niiden käyttötarkoitus huomioon ottaen potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 12 §:ssä tarkoitettuja potilasasiakirjoja. Sääntelyllä on pyritty selkiyttämään kyseisten asiakirjojen luonnetta ja turvaamaan asiakirjojen säilyminen vähintään syyteoikeuden ajan.

Pykälän 4 momentti sisältää viittaussäädöksen henkilötietolakiin (523/1999) ja julkisuuslakiin. Esitutkintaa koskevien asiakirjojen julkisuutta ja salassapitoa koskevat säännökset sisältyvät julkisuuslakiin.

5 § *Sopimus palvelujen tuottamisesta.* Pykälän 1 momentin mukaan lääninhallitus ja erikoissairaanhoidollain 24 §:ssä tarkoitettu yliopistollinen sairaanhoitopiiri tekisivät sopimuksen palvelujen tuottamisesta. Tarkoituksena on, että lääninhallituksen puolelta sopimusneuvotteluihin osallistuisivat sekä sosiaali- ja terveysosaston että poliisiosaston edustajat. Ehdotuksessa sopimuksen kestolle ei ole asetettu vaatimusta, joten sopimus voitaisi solmia myös toistaiseksi ja tarkistaa sitä olosuhteiden muuttuessa.

Momentin 1 kohta koskisi tutkimusten suorittamista yliopistollisessa sairaalassa tai sen järjestämänä. Sopimuksessa todettaisiin, miltä osin palvelut annetaan yliopistollisen sairaalan omana palveluna, ja miltä osin sairaala hankkii palvelut muilta palvelujen tuottajilta ja keneltä palveluja hankitaan. Lisäksi palvelujen järjestämistapaan kuuluisi lausunnon pyytämistä ja tutkimusten suorittamista koskevat menettelyt, toiminnan organisointi ja vastuu yliopistollisessa sairaalassa sekä yhteistyö esitutkintaviranomaisten ja lastensuojeluviranomaisten kanssa.

Sopimuksessa sovittaisiin 2 kohdan mukaan tutkimusten tekoon osallistuvan ja avustavan henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta sekä käytettävissä olevista tiloista ja laitteista. Asianmukaisen tutkimuksen suorittaminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämistä. Tarvittava moniammatillisuus ja toiminnan laadun varmistaminen edellyttävät riittävää henkilöstömäärää. Kun sopimukseen sisällytettäisiin 5 kohdan mukaan lisäksi tieto

henkilölle järjestettävästä täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta, sopimuksin varmistuttaisiin siitä, että tutkimuksiin osallistuu riittävä ja asiantunteva henkilöstö.

Luetelmakohdan 3 mukaan sopimuksessa sovittaisiin lisäksi tutkimusten tavoiteaikataulusta. Mahdollisuuksien mukaan tutkimuksen kokonaisajan ei tulisi ylittää kahta kuukautta.

Luetelmakohdan 4 mukaan sopimukseen sisällytettäisiin tieto käytettävästä tutkimusohjelmasta. Käytössä olevan tutkimusohjelman tulisi olla riittävän laaja ja vastata annettuja ohjeita ja suosituksia. Ohjelmaan kuuluvia tutkimusosioita tulisi voida käyttää asiantuntijoiden arvioiman tarpeen mukaan siten, että tutkimukset olisivat vaikuttavia ja että tutkimukset voitaisi tehdä taloudellisesti ja tehokkaasti.

Pykälän 2 momentissa viitataan poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajien kuulemiseen sopimuksen valmistelun yhteydessä. Poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajien kuuleminen on välttämätöntä, jotta kaikkien osapuolten tarpeet tulevat riittävästi huomioon otetuiksi sopimusta tehtäessä. Kuuleminen on tarpeen myös tutkimusten laadun edelleen parantamiseksi. Tältä osin myös syyttäjälaitoksen edustajien näkemykset ovat merkittäviä.

Pykälän 3 momentti sisältää viittauksen hallintolainkäyttölakiin (586/1996). Sopimukseen perustuvat riitaisuudet saatetaan viereille hakemuksella hallintoriita-asioina siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään.

6 § *Kustannusten korvaaminen.* Pykälä koskee valtion korvauksen maksamisen perustetta. Tarkoituksena on, että korvaus kattaisi toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Korvauksen maksamisen edellytyksenä olisi siten, että tutkimusta koskevan pyynnön on tehnyt poliisi, syyttäjä tai tuomioistuimien ja asiassa on kyse lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämisestä. Lisäksi palvelun tulisi sisältyä 5 §:ssä tarkoitettuna sopimuksen piiriin.

7 § *Korvausten maksaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan valtion vuosittain maksuma korvaus olisi laskennallinen. Laskennallisen korvauksen suuruus määräytyisi sairaanhoitopiirin alueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän perusteella. Lisäksi laskennallisen korvauksen määrään vaikut-

taisi edellisenä vuonna syntyneiden kustannusten määrä. Lasten määrän huomioiminen laskennallisessa korvauksessa on tarpeen erityisesti vuoden 2009 korvausten osalta mutta myös myöhemmin palvelujärjestelmässä tapahtuvien muutosten hallitsemiseksi. Laskennallinen korvaus maksettaisiin ehdotuksen mukaan huhtikuun loppuun mennessä. Korvauksen maksamisen edellytyksenä olisi, että lääninhallitus ja sairaanhoitopiiri ovat tehneet 5 §:ssä tarkoitettun sopimuksen.

Pykälän 2 *momentti* koskee lopullisten kustannusten suorittamista. Ehdotuksen mukaan lopullinen korvaus maksettaisiin aina jo toteutuneiden kustannusten perusteella. Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymän olisi toimitettava selvitys 5 §:ssä tarkoitettuun sopimukseen perustuvista kustannuksista. Selvitys tulisi toimittaa ehdotuksen mukaan varainhoitovuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Kyseinen selvitys toimisi siten seuraavan vuoden laskennallisten kustannusten arvioinnin perusteena.

Pykälän 3 *momentti* koskee lopullisten kustannusten maksamista. Ehdotuksen mukaan silloin, kun kustannukset ovat ylittäneet maksetun ennakon, kustannukset olisi maksettava kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairaanhoitopiirille liikaa maksettu korvaus voitaisiin vähentää kyseisen vuoden ennakosta.

8 § Voimaantulo. Pykälän 1 *momentti* sisältää voimaantuloa koskevan säännöksen. Täytäntöönpanon edellyttämät toimenpiteet voitaisi käynnistää ennen lain voimaantuloa. Ennen lain voimaantuloa yliopistollista sairaalaa ylläpitävä sairaanhoitopiiri joutuisi organisoimaan tässä laissa tarkoitettut tutkimukset joko omana toimintanaan tai hankkimalla tutkimukset tai osan niistä toiselta palvelujen tuottajalta. Lisäksi lääninhallitukset joutuisivat käynnistämään palvelujen tuottamista koskevan sopimuksen alueellisen valmistelun.

Pykälän 3 *momentin* mukaan 5 §:ssä tarkoitettu palvelujen tuottamista koskeva sopimus

olisi tehtävä viimeistään helmikuun 15 päivänä 2009. Sopimuksen viivästymisen ei oleteta vaikeuttavan tarvittavien tutkimusten käynnistymistä, vaan poliisi, syyttäjä ja tuomioistuin voivat myös jo tätä ennen toimittaa lausuntopyynnön kuten nykyisinkin terveydenhuollon toimintayksikköön. Nykytilanteesta poiketen lausunto pyydetäisiin kuitenkin yliopistollista keskussairaalaa ylläpitävältä sairaanhoitopiiriltä.

2. Voimaantulo

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2009.

3. Suhde perustuslakiin ja sääntämisjärjestys

Ehdotuksella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyä selvittävän tutkimusyksikön tiedonsaantioikeutta ja tietojenanto-oikeutta laajennettaisiin koskemaan muutoin salassapidettäviä tietoja. Edellytyksenä on, että tiedon saaminen on välttämätöntä tutkimusyksikön tehtävän hoidon kannalta. Toisaalta tutkimusyksikkö voisi toimittaa tutkimuksen päätyttyä lapsen terveydentilaa koskevan loppulausunnon lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön, jos se on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon järjestämiseksi. Perustuslakivaliokunta on useissa ratkaisuissaan pitänyt tällaisen sääntelyn yhteydessä asianmukaisena, että viranomaisen tiedonsaantioikeus ulotetaan vain sen tehtävien hoidon kannalta välttämättömiin tietoihin; näin esimerkiksi lausunnoissa PeVL 45/2004 ja PeVL 42/2005.

Edellä kerrotuilla perusteilla katsotaan, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittämisen järjestämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sovellettamisala

Tässä laissa säädetään siitä, miten järjestetään poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä terveydenhuollossa tehtävä tutkimus lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn selvittämiseksi ja haitan arvioimiseksi.

Tätä lakia sovelletaan lapseen, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.

2 §

Tutkimusten tekeminen

Erikoissairaanhoidolain (1062/1989) 24 §:ssä tarkoitetun sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on huolehdittava 1 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen järjestämisestä.

Tutkimusyksiköllä on oltava käytettävissä tutkimuksissa tarvittava henkilöstö sekä tarvittavat tilat ja laitteet. Henkilöllä, joka tekee 1 §:ssä tarkoitettuja tutkimuksia on oltava tehtävän asianmukaiseen hoitamiseen tarvittava koulutus, ammattitaito ja kokemus.

3 §

Tutkimuksen käynnistäminen ja keskeyttäminen

Tutkimus on käynnistettävä ja tehtävä ilman aiheetonta viivästystä. Jos lapsen psykiatrinen hoito on jouduttu keskeyttämään tai siirtämään tutkimuksen ajaksi, tutkimus on tehtävä yhtäjaksoisena ellei erityisestä syystä muuta johdu.

Jos tutkimuksen käynnistämisen tai jatkamisen todetaan vaarantavan lapsen terveyden, tutkimusta on siirrettävä tai tutkimus on keskeytettävä.

Tutkimusyksikön on tehtävä ilmoitus tutkimuksen aloituksen siirtymisestä ja tutkimuksen keskeyttämisestä ja sen syystä lausunnon pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Kun tutkimus keskeytetään, tutkimusyksikön on laadittava yhteenveto jo tehdyistä tutkimuksista ja saaduista selvityksistä sekä liitettävä se ilmoituksen yhteyteen.

4 §

Tutkimusyksikön oikeus saada ja antaa tietoa

Tutkimusyksiköllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada poliisilta, syyttä-

jältä ja tuomioistuimelta kyseiseen tapaukseen liittyvät asiakirjat siltä osin, kun ne ovat tarpeen tutkimuksen tekemiseksi. Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö ja toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämässä hallussaan olevat lasta koskevat tiedot ja selvitykset, jotka ovat välttämättömiä tässä laissa tarkoitettun tutkimuksen tekemiseksi.

Tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tutkimuksen aikana kertyneet tiedot tutkimuksen pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle. Lisäksi tutkimusyksikkö voi salassapitosäännösten estämättä toimittaa tutkimuksen päätyttyä lapsen terveydentilaa koskevan loppulausunnon lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön, jos se on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon järjestämiseksi.

Tässä laissa tarkoitettut tiedot on säilytettävä kaksitoista vuotta siitä, kun tutkittava on tullut täysi-ikäiseksi, ellei tietojen säilyttämiselle ole muualla laissa säädetty tätä pitempää aikaa.

Muilta osin tietojen käsittelystä on voimassa, mitä henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

5 §

Sopimus palvelujen tuottamisesta

Lääninhallitus ja 2 §:ssä tarkoitettun sairaanhoitopiirin kuntayhtymä tekevät sopimuksen tässä laissa tarkoitettujen tutkimusten suorittamisesta. Sopimuksessa sovitaan:

- 1) palvelun järjestämistavasta;
- 2) tutkimusten tekoon osallistuvan ja tutkimuksissa avustavan henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta sekä käytettävissä olevista tiloista ja laitteista;
- 3) tutkimusten tavoiteaikataulusta mukaan lukien tutkimukseen pääsyyn ja lausunnon valmistumiseen kuluva aika;
- 4) käytettävästä tutkimusohjelmasta; sekä

5) tutkimuksen tekoon osallistuvalla järjestettävästä täydennyskoulutuksesta ja työnohjauksesta.

Sopimuksen valmistelun yhteydessä on alueen erityistarpeiden huomioon ottamiseksi kuultava poliisin ja syyttäjälaitoksen edustajia.

Sopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

6 §

Kustannusten korvaaminen

Valtion varoista korvataan 2 §:ssä tarkoitetulle sairaanhoitopiirille tämän lain mukaisista tutkimuksista aiheutuvat, toiminnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeellisia pidettävät kustannukset.

7 §

Korvausten maksaminen

Lääninhallituksen on maksettava 2 §:ssä tarkoitetulle sairaanhoitopiirille huhtikuun loppuun mennessä kunakin varainhoitovuotena laskennallinen korvaus. Korvauksen suuruus määräytyy sairaanhoitopiirin alueella asuvien alle 16-vuotiaiden lasten määrän ja edellisen vuoden toiminnasta aiheutuneiden kustannusten perusteella.

Lopullisten kustannusten suorittamiseksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on toimitettava lääninhallitukselle selvitys 5 §:ssä tarkoitettuun sopimukseen perustuvista toteutuneista kustannuksista viimeistään varainhoitovuotta seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä.

Sairanhoitopiirille suoritettava korvauksen loppuerä maksetaan viimeistään kuukauden kuluttua selvityksen saapumisesta. Sairanhoitopiirin liikaa saama korvaus peritään takaisin valtiolle vähentämällä se sairaanhoitopiirille maksettavasta seuraavasta ennakosta.

8 §

Voimaantulo

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Lain 5 §:ssä tarkoitettu sopimus on tehtävä viimeistään 15 päivänä helmikuuta 2009.

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Paula Risikko*